

REGÂNDIREA PROIECTULUI EUROPEAN: EUROPA MAI MULTOR VITEZE, RITMURI, INTENSITĂȚI

GABRIELA TĂNĂȘESCU*

Abstract. *The premise of this paper is that the current motivation for rethinking the European project in terms of a “profound reformation” has a character at least partially caducous, and that rethinking the European project according to the “multi-speed” dimension and in a “non-limitative” perspective represents in fact not only the intention to fasten and deepen the Union of “different paces and intensity”, and thus to deepen the existing multi-speed and multi-tier Union, but also to establish a different path for Europe than that of the United Europe.*

Keywords: *more integration, more Europe, two-speed Europe, multi-speed Europe.*

„Noul capitol al proiectului european” sau noul curs al acțiunii în care Europa ar putea evolua până în 2025 și care, așa cum se specifică în *White Paper on the Future of Europe*, nu exclude o schimbare a scopului și a priorităților Uniunii, este examinat prin prisma scenariului „Europa cu mai multe viteze”. Articolul de față relevă (1) prezența constantă în discursul din ultimele decenii al unor lideri politici de vârf din țări europene a tezei „Europa cu mai multe viteze”/„nucleul dur” al Uniunii; (2) lipsa acestei teze din discursul oficialilor europeni în ultimul deceniu; (3) implicațiile multiple și complexe (decizionale, juridice, de organizare, de cooperare ș.a.m.d., în planul imaginii și mai ales în cel al încrederii în scopul „solidarității de facto” al Uniunii Europene) ale unei „puneri în scenă” a scenariului „multi-speed Europe”. Premisa acestui demers este, pe de o parte, că motivarea actuală a necesității regândirii proiectului european în sensul „reformării profunde” – „răscrucile” în fața cărora s-ar afla Uniunea Europeană și „provocările” pe care trebuie să le înfrunte – are un caracter cel puțin parțial caduc și, pe de altă parte, că regândirea proiectului european pe dimensiunea „multi-speed” și într-o perspectivă „non-limitativă” reprezintă de fapt nu doar intenția de a statornici și adânci Uniunea „intensităților și ritmurilor diferite”, și deci de a adânci Uniunea *multi-speed* și *multi-tier* existentă deja, ci și de a stabili un alt parcurs al Europei decât cel al Europei Unite.

* Cercetător științific III dr., Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române. E-mail: gabrielatanasescu@yahoo.com.

Viteze, ritmuri, intensități de evoluție

Regândirea proiectului european este o temă adusă în prim-planul reflecției asupra UE de *White Paper on the Future of Europe*, un document dat publicității la începutul lunii martie 2017, înaintea aniversării a 60 de ani de la instituirea Comunității Economice Europene și a adoptării *The Rome Declaration*, o declarație semnată de lideri ai 27 de state membre, ai Consiliului European, Parlamentului European și Comisiei Europene, la 25 martie 2017. Președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, a considerat că documentul *White Paper on the Future of Europe* reprezintă contribuția Comisiei Europene la „un nou capitol al proiectului european”¹ sau la un „fundament al unui nou început european”. Ca atare, regândirea proiectului european sub imperiul a ceea ce *The Rome Declaration* a identificat ca reprezentând „provocări fără precedent, deopotrivă interne și globale: conflicte regionale, terorism, presiuni migratorii în creștere”², și regândirea Uniunii Europene ca „proiect unic în care *prioritățile interne* au fost contopite, iar *suveranitatea* alăturată în mod voluntar pentru a servi mai bine intereselor naționale și colective”³, constituie îndubitabil o temă de maximă importanță pentru teoria și practica actuală a construcției europene. Enumerarea mai multor „viteze”, „ritmuri”, „intensități” legate de evoluția Uniunii Europene – prima sintagmă în *White Paper* sub forma „*Those who want more do more*”⁴ (cei care doresc mai mult fac mai mult), celelalte două în *The Rome Declaration*⁵ –, semnalează diferențele specifice în genul proximal al modelelor de evoluție a Uniunii Europene. Aceasta întrucât „vitezele” vizează rapiditatea evoluției, „ritmurile” vizează tempo-ul, cadența și succesiunea simetrică și periodică a evoluției sau a mișcării graduale, iar „intensitățile”, care țin de registrul calității și al comparației, vizează dinamica, gradele de tensiune, tărie, energie sau de valoare conferită evoluției. O „schimbare a priorităților” Uniunii Europene – astfel ca Europa „să nu fie doar purtată” de transformări „accidentale și greu de prevăzut”, ci să le poată „modela”⁶ – presupune angajarea într-o „cursă” a dezvoltării accelerate sau de mare viteză „a celor care doresc”, a unor grupuri sau „coaliții” europene, o „cursă” în care demersurile de evoluție simetrică sau apropiat simetrică și armonică la nivel european, ca și cele de evoluție valorică durabilă, nu doar din perspectivă economică ci și umană, socială, culturală, patrimonial-istorică mai largă, nu își mai găsesc locul.

Ca atare, în cele ce urmează încerc să arăt că o eventuală trecere de la modelul „ritmurilor și intensităților diferite” de „acțiune împreună” „mergând în

¹ European Commission, *White Paper on the Future of Europe. Reflections and scenarios for the EU27 by 2025*, 1 March 2017, Bruxelles, COM (2017) 2025, https://europa.eu/europeanunion/sites/.../whitepaper_en.pdf, p. 3.

² European Council, Council of the European Union, *The Rome Declaration*. Declaration of the leaders of 27 member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission, 25 March 2017, Rome, http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2017/3/47244656633_en.pdf, p. 1.

³ European Commission, *White Paper on the Future of Europe*, loc. cit., p. 26.

⁴ *Ibidem*, p. 20.

⁵ European Council, Council of the European Union, *The Rome Declaration*, p. 1.

⁶ European Commission, *White Paper on the Future of Europe*, loc. cit., p. 15.

aceeași direcție“, enunțat în Declarația de la Roma, la montarea scenariului „Europa *multi-speed*“ într-o perspectivă „non-limitativă“, adică la adoptarea explicită sau oficializarea unui astfel de model, implică de fapt nu doar adâncirea Uniunii „intensităților și ritmurilor diferite“, adică a diferențierilor și decalajelor existente între țările UE, și renunțarea la „solidaritatea *de facto*“ pe care Robert Schuman o considera prima realizare concretă a oricărui plan de construcție a Europei, ci și, mai grav, la stabilirea unei alte sau altor direcții de acțiune și a unui alt parcurs al Europei decât cel al Europei Unite.

Scenarii monare, binare și cvinternare

În mod indubitabil există o diferență însemnată între modul în care proiectul european era evaluat în discursurile oficialilor europeni la începutul deceniului în curs și cel care rezultă din documentele care exprimă perspectiva Președintelui Comisiei Europene și a Comisiei Europene însăși la începutul anului 2017.

În anul 2011, oficialii europeni au pledat pentru „mai multă integrare“, ca răspuns la constatarea unei realități funcționale care, în ciuda „beneficiilor *fără precedent*“, a „integrării economice de înalt nivel“, a participării europene la un proces de „cooperare economică globală *fără precedent*“⁷, era marcată totuși de „slăbiciuni“ precum: „incompetență economică“, „slăbiciune militară“, „fixare pe drepturile omului“, relativism moral, act de guvernare „unională“ tarat de birocrațizarea excesivă, lipsa de transparență, repartizarea deficitară a fondurilor europene, descurajarea cercetării fundamentale, „deficitul de democrație“ ș.a. „Mai multă integrare“ impunea reforme economice și fiscale de natură „să unească și să consolideze proiectul european“⁸ și să răspundă expertilor și jurnaliștilor care „pariaseră pe sfârșitul Europei“⁹ și care se exprimaseră critic atât în privința „principiilor abstracte și birocrațiilor iresponsabile“ ce definesc „situația actuală a construcției europene“, cât și a principiilor universaliste a căror aplicare a determinat „experiența tragică și contradictorie a epocii“ noastre¹⁰.

În anul 2012, oficialii europeni au răspuns crizei financiare declanșate în SUA cu pledoaria pentru „mai multă Europă“, pentru „o Europă mai puternică“, „o Uniune economică și monetară mai puternică“ cu o „Uniune politică deplină“, o Europă aflată într-un „proces de întărire a legitimității democratice și a responsabilității pentru următoarele mișcări de integrare“ ce pot pregăti „mișcarea la o soluție federală“ și pot demonstra „ireversibilitatea și soliditatea mo-

⁷ A se vedea Viviane Reding, „The end of Europe? No, the beginning of a stronger, more united Europe“, *Policy Seminar Helsinki*, 8 September 2011, Speech/11/566, p. 2 sq.

⁸ *Ibidem*, p. 3.

⁹ Problema „sfârșitului Europei“ s-a pus cu mai mulți ani înainte de a deveni recurentă, adică odată cu declanșarea crizei financiare și economice în SUA la mijlocul anului 2007. Un exemplu relevant în acest sens îl constituie grupajul consacrat Europei în revista *Commentaire*, vol. 28, no 112, hiver 2005-2006, pp. 805-812, care conținea articolul-vedetă a lui Laurent Cohen-Tanugi, „La fin de l'Europe?“ („The End of Europe?“), *Foreign Affairs*, November/December 2005, vol. 84, nr 6), în care interogația viza vulnerabilitățile Europei în procesul avansat al mondializării.

¹⁰ Pierre Hassner, „Si vous êtes entendu, écoutez“, *Commentaire*, vol. 29, no 113, printemps 2005-2006, p. 41 sq.

nedei euro¹¹. „Mai multă Europă“ traducea problema obținerii stabilității fiscale și pe cea a stimulării creșterii în termenii adoptării modelului uniunii politice și fiscale americane. Ca atare, „mai multă Europă“ solicita un proces de „apărare și întărire a poziției Europei în lume“ prin construirea, până în 2020, a unei „Federații Politice Europene cu o Uniune Monetară, Fiscală și Bancară care să acopere cel puțin zona euro, fiind deschisă tuturor membrilor UE care vor să adere“¹². „Noua gândire“ și „noua direcție“ în care Comisia Europeană „proiecta“ în 2012 viitorul Uniunii Europene pornind de la „noua realitate“ a lumii globalizate impunea „o mai puternică coordonare a politicii economice“ printr-o Uniune economică și monetară menită să „stimuleze creșterea economică“; printr-o Uniune bancară care are ca piatră de temelie „un mecanism de supraveghere unic european“ „pentru toate băncile din zona euro“; și o Uniune politică ce permitea „evoluția spre o Federație de state naționale“ în care, „prin împărtășirea suveranității“, fiecare țară și fiecare cetățean este mai bine echipat/tă pentru a-și controla propriul destin“¹³.

În același an 2012, din perspectiva responsabilității democratice însă, opțiunea pentru „mai multă Europă“ (*more Europe*) a fost surclasată de opțiunea pentru o „Europă mai bună“ (*better Europe*), pentru o *altfel* de Europă. Au existat și oficiali care au arătat, tot în anul 2012, că în sfera decizională alternativa la „mai multă Europă“ era o „Europă mai flexibilă“, în care „anumite țări vor fi capabile să se integreze mai mult, iar altele vor dori să-și determine propriul destin“¹⁴.

În 2012 exista însă și o amplă preocupare pentru dezbaterăa unei teme care nu era cuprinsă în trendul dominant al discursului oficial și mediatic, anume *two-speed Europe*. Jean-Claude Piris, fost înalt funcționar european, a consacrat în lucrarea sa *The Future of Europe: Towards a Two-Speed EU?* (2012) două capitole *Europei cu două viteze*: „Third option: politically progressing toward a two-speed Europe“ și „Fourth option: legally building a two-speed Europe“. Lucrarea ilustrează nu doar cât de mulți adepți a avut această teză în lumea politică și academică de vârf, ci și, implicit, cât de variată și minuțioasă a fost argumentarea și pregătirea lansării ei oficiale în spațiul public. Piris a pus problema consecințelor rezultate din incapacitatea UE de a-și revizui substanțial Tratatul¹⁵, a pericolului ca UE să fie „condamnată“ să devină treptat lipsită de importanță și

¹¹ Viviane Reding, Vice-President of the European Commission, EU Justice Commissioner, „Observations on the EU Charter of Fundamental Rights and the future of the European Union“, *XXV Congress of FIDE* (Fédération Internationale pour le Droit Européen), Tallinn, 31 May 2012, Speech/12/403, p. 3, pp. 12-13.

¹² Viviane Reding, Vice-President of the European Commission, „The time has come for a European Federation“, scrisoare deschisă trimisă Summitului Consiliului European, Brussel, 29 iunie 2012, EUCO 76/12.

¹³ José Manuel Durão Barroso, President of the European Commission, „State of the Union 2012 Address“, *Plenary session of the European Parliament*, Strasbourg, 12 September 2012, Speech/12/596, pp. 1-14.

¹⁴ Martin Callanan, „Statele naționale sunt încă cea mai bună cale de a garanta democrația în UE“, interviu, *Formula As*, anul XXII, nr. 1042, octombrie 2012, p. 3. Martin Callanan era în 2012 șeful Grupului Conservator și Reformist (CRE) din Parlamentul European (ce cuprindea 55 de europarlamentari). El a considerat că acordarea premiului Nobel pentru pace în 2012 Uniunii Europene a constituit „un avertisment și un semn de încurajare a unei entități aflate în criză“.

¹⁵ Ca juristconsult al Conferințelor interguvernamentale (CIG), Piris a negociat Tratatul semnat la Maastricht (1992), Amsterdam (1997), Nisa (2001), Roma – Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa (2004), Lisabona (2007). El a fost între anii 1988-2010 juristconsult al Consiliului European și al Consiliului de Miniștri al Uniunii Europene, director general al serviciului juridic al Consiliului.

a posibilității ca o temporară aplicare a modelului „Europa cu două viteze” să ajute la deschiderea unei alte căi de urmat¹⁶. De asemenea, Piris a atras atenția că ostilitatea față de modelul *two-speed Europe* se datorează uneori lipsei de precizie a limbajului și confuziei între *two-speed* și *two-class* (sau *two-tier*) *Europe*. Între susținătorii *two-or multi-speed Europe*, menționați de Piris, s-au situat personalități foarte diferite din perspectiva opțiunilor ideologice și politice: Willy Brandt, social-democrat, care într-un discurs ținut după încheierea mandatului său de Cancelar a menționat termenul (1974); Leo Tindemans, creștin-democrat, fost prim-ministru al Belgiei, care în Raportul despre viitorul Europei a prezentat posibilitatea de a avea o „Europă cu două viteze” în termenii posibilității asigurării unui program credibil pentru statele Comunității cu situații economice și financiare diferite (1975); Karl Lamers și Wolfgang Schäuble, membri ai CDU, care au folosit ideea (într-un document publicat în 1994) cu referire la „nucleul dur” central al Uniunii; Edouard Balladur, conservator moderat, prim-ministru al Franței, care (tot în 1994) a propus „trei cercuri concentrice”: primul, constituit din țările care au decis să avanseze către integrarea politică, al doilea, constituit din țările primului cerc și alte țări ale UE care urmăresc doar integrarea economică în cadrul tratatului UE, nu și pe cea politică, și al treilea, constituit din țările celor două cercuri și țările europene care doresc să rămână în afara procesului de integrare, dar care au o cooperare interguvernamentală cu țările UE; Margaret Thatcher și John Major, lideri conservatori, foști prim-miniștri, care (tot în 1994) au susținut conceptul Europei cu viteze diferite în forma unui minimum de politici comune (de pildă, politica comercială, piața unică, etc.), participarea la alte politici rămânând opțională, pe baza deciziei unilaterale a fiecărui stat membru. Acest concept a purtat denumiri diferite: „flexibilitate”, „diferențiere”, „geometrie variabilă”, „cooperare voluntară”, și a avut ca descriere oficială sintagma „cooperare sporită” (*enhanced cooperation*) a subgrupurilor, care a degenerat apoi în „*multi-speed Europe*”. Este important de remarcat că media britanică și comentatorii politici au exprimat o opoziție severă față de conceptul de *two-speed Europe*, ca, de altfel, o serie de politicieni britanici precum Tony Blair. Au combătut conceptul, de asemenea, autoritățile irlandeze și portugheze și guvernul Poloniei (2010). Între susținătorii lui marcanți s-au mai numărat: Jacques Delors, socialist, fost președinte al Comisiei Europene, care (în 1999 și 2000) a susținut necesitatea unei inițiative franco-germane în jurul unui proiect care să ia forma unui tratat particular, compatibil cu Tratatul european, care să se aplice anumitor domenii și căruia să i se poată alătura apoi alte statele interesate; Joschka Fischer, Partidul Verzilor, fost ministru de externe și Vice-Cancelar al Germaniei, care în faimosul său discurs „De la Confederație la Federație. Gânduri despre finalitatea integrării europene” (2000) a lansat ideea unui „centru de gravitație” sau centru al țărilor „*avant-garde*”, gata să construiască o Europă federală; Jacques Chirac, care a menționat în discursurile sale ca Președinte al Franței (în 2000 și 2003) „grupurile de pionieri” capabili să realizeze o mai

¹⁶ Jean-Claude Piris, *The Future of Europe: Towards a Two-Speed EU?*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012, p. 6.

eficientă coordonare a politicilor economice, „un motor“ care ar permite Europei să se miște mai repede și să lucreze mai bine. Chirac arăta totuși că este important să se evite segregarea și desemnarea țărilor de rang secund. Au mai susținut teza „Europei cu mai multe viteze“ (în 2001) gânditorii de stânga precum Jean-Noël Jeanneney, Pascal Lamy, Henri Nallet, Dominique Strauss-Kahn. Jean-Claude Piris însuși a pledat pentru această teză în lucrarea din 2012.

Nu este lipsit de relevanță faptul că cel mai renumit intelectual german în viață și unul dintre filosofi de marcă ai lumii, Jürgen Habermas, a scris¹⁷ în 2003 un manifest – asumat și de Jacques Derrida, dar și de mulți intelectuali de referință precum Umberto Eco, Adolf Muschg, Gianni Vattimo, Richard Rorty și Fernando Savater – intitulat *February 15, or What binds Europeans: A Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in the Core of Europe* în care a contrapus «vechea Europă» nu doar „politicii hegemonice contondente a aliatului ei“ american, ci și „noi Europe“, adică acelor state est-europene candidate la admiterea în UE, sprijinite de SUA și susținătoare ale însele ale politicii externe americane, dar rezervate în privința mai puțin sprijinitei „Europe vechi“, Franța, Germania, Belgia. Habermas a considerat că poziția statelor est-europene a atras o reacție de „împrejmuire“ a „inimii Europei“, adică a Franței și Germaniei, într-o „Europă mică“¹⁸.

În anul 2016 însă, discursul oficial nu era centrat asupra „vitezelor“ Europei. Dimpotrivă.

În expunerea Președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, din 3 martie 2016 de la Haga, Uniunea Europeană era reidentificată cu „o sursă de stabilitate în timp de criză“, de fapt într-un timp de policrize. „Proiectul european“ era caracterizat nu doar „ca problemă“, ci și „ca soluție“¹⁹, înaltul demnitar european accentuând performanța Comisiei Europene de a fi realizat o „schimbare de paradigmă“²⁰, adică de a fi adoptat paradigma în care necesar, posibil și responsabil este ca politicile europene și, ca urmare, Comisia Europeană să abordeze „adevăratele sau marile probleme ale Europei“: cele cronicizate fiind cele economice, de finanțare publică, de ocupare a forței de muncă, de investiții și criza datoriilor suverane, iar cele acutizate: fenomenul migraționist, încercările de renegociere a statutului unor țări în UE, amenințările *exit*-urilor ș.a.m.d. În acest sens, „triumghiul virtuos“ al politicii europene²¹ era considerat a fi cel configurat de consolidarea finanțelor publice, creșterea economică și sporirea locurilor de muncă și a investițiilor. Rezolvarea „celor mai mari probleme ale Europei“ – adică „foarte redusă creștere economică și șomajul scandalos de înalt“ –, prin rezolvarea cauzelor, presupunea „mai buna reglementare“, Planul de In-

¹⁷ În timpul demonstrațiilor ample desfășurate în capitalele Europei împotriva invaziei iminente a Irakului.

¹⁸ Jürgen Habermas, Jacques Derrida, „February 15, or What binds Europeans: A Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in the Core of Europe“, *Constellation*, Volume 10, No. 3, 2003, http://platus1917.org/wp-content/uploads/archive/rgroups/2006-chicago/habermasderrida_euro_pe.pdf

¹⁹ Jean Claude Juncker, „Die Europäische Union – eine Quelle der Stabilität in Krisenzeiten.“ [Online] March 3rd 2016. 14th Norbert Schmelzer lecture, organized annually by the Christen-Democratisch Appél (CDA), Haga, p. 1. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-583_de.htm.

²⁰ *Ibidem*, p. 2.

²¹ *Ibidem*, p. 1.

vestiții, Uniunea Europeană a Energiei, piața internă digitală, Uniunea Bancară și Uniunea Piețelor de Capital.

Abordarea era așadar unitară la nivelul Uniunii Europene, Juncker făcând referire la necesitatea ca în acțiunile întreprinse pentru rezolvarea marilor problemele ale Uniunii Europene „să existe suficientă Uniune” și, deopotrivă, „suficientă Europă”²².

În 2017, în *White Paper on the Future of Europe. Reflections and scenarios for the EU27 by 2025*, este abandonată atât rezolvarea problemelor prin rezolvarea cauzelor, așa cum dorea Jean-Claude Juncker în 2016, cât și un proces în curs, adică o arhitectură neîncheiată: zona euro, Uniunea bancară, zona Schengen ș.a. Abordarea oficială actuală este una care aduce în prim plan două aspecte:

(1) „criza existențială” a UE – „răscrucile” în fața cărora s-ar afla UE și „provocările” pe care trebuie să le înfrunte – adică o criză care pune în pericol însăși existența UE și

(2) prăpastia existentă²³ între promisiunile UE și ceea ce oferă, prăpastie care pune la grea încercare unitatea europeană și care, în pofida progreselor semnificative, nu poate fi umplută prin urmarea agendei stabilite a UE.

Ca urmare, *White Paper* accentuează necesitatea unui proces de reformă și necesitatea începerii unui „nou capitol al proiectului european”, deși prima dintre posibilitățile luate în considerare este „*Carrying on*” (Continuând la fel ca până acum), „punctul de pornire al fiecărui scenariu” fiind „că cele 27 de state membre merg înainte împreună ca o Uniune”²⁴.

Data fiind importanța unui nou început, este destul de uimitor faptul că acest document cuprinde nu o strategie pentru viitorul UE, care să înlocuiască „abordarea derutantă și simplistă” a „alegerii binare între mai multă sau mai puțină Europă”²⁵, ci „o gamă de scenarii” în care posibilitățile de dezvoltare „variază de la *statu quo*, la o schimbare a scopului și priorităților și la un salt înainte parțial sau colectiv”²⁶, anume (1) *Continuând la fel ca până acum*, (2) *Nimic altceva decât piața unică*, (3) *Cei care doresc mai mult fac mai mult*, (4) *A face mai puțin, mai eficient*, (5) *A face mult mai mult împreună*. În fapt, întrucât între cele cinci scenarii există multe suprapuneri, ele „nu sunt nici reciproc exclusive și nici exhaustive”, dar, în esență, au menirea de a genera reflecția asupra următoarelor subiecte:

- dezvoltarea dimensiunii sociale a Europei;
- dezvoltarea Uniunii Economice și Monetare pe baza Raportului din iunie 2015 al celor cinci președinți;
- valorificarea globalizării;
- viitorul apărării Europei;
- viitorul finanțelor UE²⁷.

²² *Ibidem*, p. 4.

²³ European Commission, *White Paper on the Future of Europe*, loc. cit., p. 12.

²⁴ *Ibidem*, p. 15.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 15.

²⁷ *Ibidem*, p. 26.

Jean-Claude Juncker preciza în „Prefața“ documentului *White Paper* că abia în urma dezbaterilor ar urma să fie stabilit „un curs al acțiunii“ care să fie lansat în timp util pentru alegerile Parlamentului European din iunie 2019.

Scenariul 3: Europa multi-speed

Dincolo de faptul că cele cinci scenarii nu reprezintă o regândire creatoare, originală a întregului proiect european, s-a remarcat și că *White Paper* relevă o insuficientă înțelegere a motivelor pentru care anumite scenarii sunt posibile iar altele nu, că nu explorează constrângerile societale profunde legate de anumite opțiuni și nici aspectele care ar trebui schimbate în instituțiile europene pentru ca anumite scenarii să devină fezabile²⁸.

După modul în care au fost prezentate avantajele și dezavantajele fiecăruia dintre cele cinci scenarii rezultă că documentul *White Paper* a „fost gândit pentru a susține că numai unul este dezirabil și realizabil, anume scenariul 3: *Europa cu două viteze* sau *Europa cercurilor concentrice*“²⁹. De altfel, susținerea liderilor europeni pentru scenariul în care „cine vrea și poate mai mult trece la fapte, nu îi mai așteaptă și pe ceilalți“ a confirmat acest lucru. Reacții pozitive la scenariul 3 au exprimat: șeful diplomației franceze, Jean-Marc Ayrault, și candidatul la președinția Franței, Emmanuel Macron, care a afirmat: „A aștepta în continuare este cea mai proastă soluție: aceea de a nu îndrăzni să mergem înainte din dorința de a sta împreună“³⁰, șeful diplomației germane, Sigmar Gabriel, premierul Italiei, Paolo Gentiloni, președintele Parlamentului European, Antonio Tajani, ș.a. Este de menționat că încă din 3 februarie 2017, la Summit-ul informal al Consiliului European de la Malta, Angela Merkel, Cancelarul Germaniei, a vorbit despre o „cooperare sporită“ (*enhanced cooperation*) și a sugerat liderilor europeni angajarea într-o Uniune cu „viteze diferite“³¹. Reprezentanții Franței, Italiei, Spaniei și Maltei au sprijinit desigur prompt propunerea. Pe de altă parte, țările grupului de la Vișegrad – Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria – au respins imediat scenariul 3 al *White Paper*, identificând în el instituționalizarea unei marginalizări formale a statelor care nu se află în interiorul „nucleului dur“ european. Tot înaintea *White Paper*, la fel ca anunțul Angelei Merkel, a fost pu-

²⁸ A se vedea, de pildă, Iain Begg, „The Commission’s White Paper on the Future of Europe – a case of what might have been...“, LSE EUROPP–European Politics and Policy, <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2017/03/08/the-commissions-white-paper-on-the-future-of-europe-a-case-of-what-might-have-been/>

²⁹ Cristian Câmpeanu, „Ce viitor pentru Europa? Mai multe viteze, mai multe direcții, disoluție“, *Revista* 22, nr. 9, 7-13 martie 2017, p. 7.

³⁰ Siobhan McFadyen, „We need a multi-speed EU.’ Macron urges France and Germany unite to save European dream“, *Express*, March 9, 2017, <http://www.express.co.uk/news/world/777113/French-election-Emmanuel-Macron-Germany-France-EU>

³¹ Angela Merkel a afirmat: „Am învățat desigur din istoria ultimilor ani că va exista și o Uniune Europeană cu diferite viteze, că nu toți vor participa de fiecare dată la toate etapele integrării“. A se vedea „Merkel says Europe’s future could be two-speed“, *The Local.de*, <https://www.thelocal.de/20170204/merkel-says-europes-future-could-be-two-speed>

blicată o lucrare cu o perspectivă opusă, *Europe's Last Chance: Why the European States Must Form a More Perfect Union*³², datorată lui Guy Verhofstadt, fost prim-ministru al Belgiei, lider al Eurogrupului ALDE în Parlamentul European și fondator al Grupului federalist interparlamentar Spinelli – ca pentru a ilustra parcă dezbaterile intense și cu miză maximă pentru viitorul Europei desfășurate, anterior publicării *White Paper*, în cele mai înalte cercuri europene asupra „vitezelor Europei”. Verhofstadt pledează în această lucrare pentru reconstruirea radicală a Uniunii Europene luând ca model federalismul american.

White Paper definește Europa *multi-speed* ca fiind constituită din „coalitii ale celor dornici” să facă mai mult în comun în domenii precum apărarea, securitatea internă, politica fiscală sau problemele sociale și care realizează aranjamente juridice și bugetare pentru a-și adânci cooperarea în domeniile alese. Ceea ce precizează documentul Comisiei Europene este că în acest scenariu, luând ca model zona Schengen sau zona euro, se impune o altă clarificare a drepturilor și responsabilităților, în condițiile în care „o mult mai apropiată colaborare în domeniul apărării implică o puternică bază industrială și de cercetare comună”, o mai apropiată colaborare în domeniul impozitării și a problemelor sociale implică armonizarea regulilor de tarificare și impozitare, reducerea costurilor și a evaziunii fiscale, ș.a.m.d. În esență, abia în țările care „vor să facă mai mult” se închide prăpastia dintre așteptări și ceea ce se oferă³³.

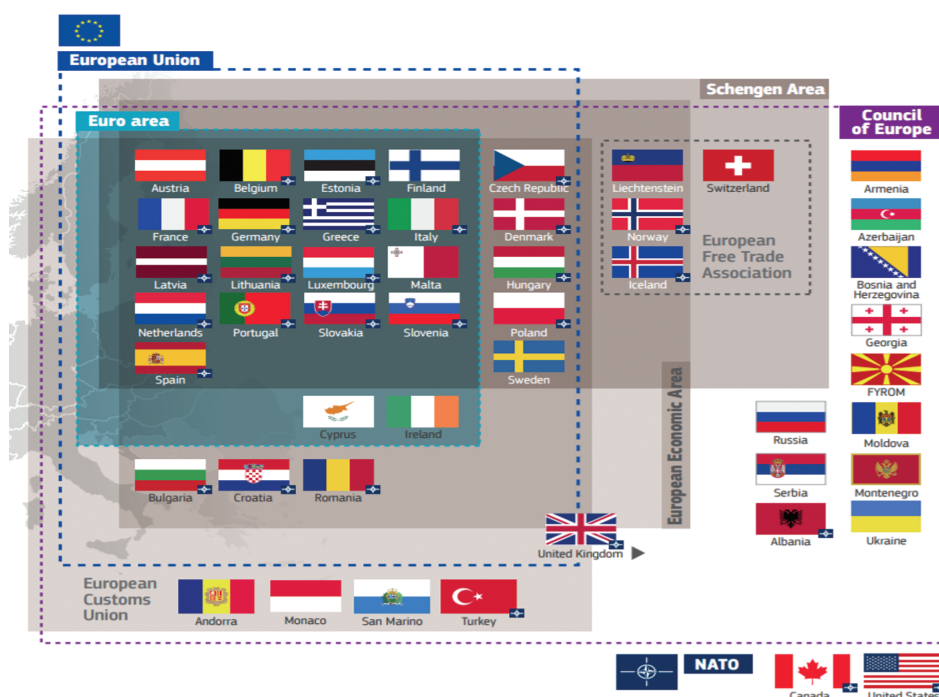
Două observații se cuvin a fi făcute în privința originalității acestui scenariu și a raporturilor lui cu situația actuală din UE. Pe de o parte, așa cum reliefează multe analize și comentarii occidentale și, minuțios, cartea lui Jean-Claude Piris, teza Europei care se mișcă cu viteze diferite și nu întotdeauna către aceeași țință are o „istorie postbelică îndelungată”. Pe de altă parte, această istorie îndelungată a ideii și tezei „Europa cu mai multe viteze” reliefează secvențe într-un demers de argumentare publică, mediatizare și *captatio benevolentiae* care a fost și este paralel unui realități deosebit de complexe. Cele 27 de state membre sunt integrate diferențiat în UE, astfel:

- toate fac parte din piața unică
- 26 din Uniunea bancară
- 21 din zona Schengen
- 21 (diferite) din NATO
- 19 din zona Euro, în condițiile în care continentul european cuprinde 48 de țări, unele cu aspirații de a întreține relații speciale cu UE sau de a se integra.

De altfel *White Paper* prezintă eterogenitatea gradelor în care sunt integrate țările UE într-o reprezentare schematică relevantă care atestă, cel puțin în linii mari, că Uniunea *multi-speed* și *multi-tier* există deja. Abia oficializarea ei însă ar adânci și multiplica problemele actuale ale integrării diferențiate.

³² Publicată în New York, Basic Books, 2016.

³³ European Commission, *White Paper on the Future of Europe*, loc. cit., p. 20.

Sursa: European Commission, *White Paper on the Future of Europe. Reflections and scenarios for the EU27 by 2025*, 1 March 2017, Bruxelles, COM (2017) 2025, https://europa.eu/europeanunion/sites/.../whitepaper_en.pdf, p. 7

Implicații

Desigur, UE nu a promis țărilor membre egalitate în nicio formulă de organizare, însă o oficializare a Europei cu mai multe viteze ar exprima într-o mare măsură:

- intenția de a reconfigura puterea în sistemul integrat al Europei în favoarea „nucleului dur” sau a „micii Europe”;
- intenția de a schimba paradigma de soluționare a problemelor în detrimentul politicii coezive și sociale și al politicilor de dezvoltare durabilă;
- preferința Comisiei Europene pentru optici neoliberale și tehnocratice, adică pentru „o Europă stratificată”, „hanseatică”, o Europă ale cărei diferențieri se vor accentua selectiv. Această Europă poate dezvolta suficient potențial concurențial pentru a pune sub semnul întrebării utilitatea și viabilitatea unei Uniuni.
- acceptarea unei varietăți a drepturilor cetățenești în cadrul UE, funcție de situația țărilor care fac parte sau nu din coalițiile care „au ales să facă mai mult”;
- renunțarea din perspectivă decizională la „democratizarea în profunzime a UE”, ca etapă ulterioară „democrației interguvernamentale”. Deosebit de problematice s-ar dovedi transparența și responsabilitatea luării deciziilor la diferite niveluri.

– renunțarea la Europa valorilor convergente și a schimburilor instituționale care asigură continuitatea lor.

– renunțarea la definitivarea unor cadre de integrare sau de „arhitectură instituțională și operațională europeană” – îndeosebi la zona euro și zona Schengen.

Pentru România și Bulgaria oficializarea „coalitiilor europene interstatuale” ar însemna desigur marginalizare, statornicirea în statutul de „parteneri secundari”, îngreunarea unei situații deja deosebit de dezavantajoase din punct de vedere economic și al securității.

Renunțarea la finalizarea formei actuale de „arhitectură europeană” instituțională și operațională, care fixa o țintă comună chiar în condițiile înregistrării unor ritmuri și intensități diferite de integrare, ar însemna practic deschiderea posibilității entropice ca grupuri diferite să-și fixeze ținte diferite și să urmeze direcții diferite, adică posibilitatea dezintegrării cadrului general unional, așa cum observau cu îngrijorare personalități precum comisarul european Pierre Moscovici sau ministrul de externe al Germaniei, Sigmar Gabriel. Analistii români de profil au subliniat cu îndreptățire că oficializarea unei Uniuni *multi-speed* ar reflecta lipsa unui veritabil *leadership* european, a unei viziuni europene valoroase și a capacității de a formula o strategie de mare putere.

BIBLIOGRAFIE

- Aiginger, Karl, “Junker’s missing scenario: Empower the member states”, March 15, 2017, <https://www.euractiv.com/section/future-eu/opinion/junckers-missing-scenario-empower-the-member-states/>
- Barroso, José Manuel Durão, President of the European Commission, “State of the Union 2012 Address”, *Plenary session of the European Parliament*, Strasbourg, 12 September 2012, Speech/12/596.
http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_en.htm
- Begg, Iain, “The Commission’s White Paper on the Future of Europe – a case of what might have been.....”, LSE EUROPP–European Politics and Policy,
<http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2017/03/08/the-commissions-white-paper-on-the-future-of-europe-a-case-of-what-might-have-been/>
- Câmpeanu, Cristian, „Ce viitor pentru Europa? Mai multe viteze, mai multe direcții, disoluție”, *Revista 22*, nr. 9, 7-13 martie 2017, p. 7.
- European Commission, *White Paper on the Future of Europe. Reflections and scenarios for the EU27 by 2025*, 1 March 2017, Bruxelles, COM (2017) 2025, https://europa.eu/europeanunion/sites/.../whitepaper_en.pdf; Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei și calea de urmat*. Reflecții și scenarii pentru UE-27, 26 aprilie 2017, Bruxelles, https://ec.europa.eu/commission/white-paper-future-europe-reflections-and-scenarios-eu27_ro
- European Council, Council of the European Union, *The Rome Declaration*. Declaration of the leaders of 27 member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission, 25 March 2017, Rome, http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2017/3/47244656633_en.pdf; Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, *Declarația de la Roma*. Declarația liderilor a 27 de state membre și ai Consiliului European, Parlamentului European și Comisiei Europene, 25 martie 2017, Roma, www.consilium.europa.eu/ro/meetings/european.../2017/03/25-rome-declaration_pdf/
- Habermas, Jürgen, Jacques Derrida, “February 15, or What binds Europeans: A Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in the Core of Europe”, *Constellation*, Volume 10, No. 3,

- 2003, http://platypus1917.org/wp-content/uploads/archive/rgroups/2006-chicago/habermasderrida_euro_pe.pdf
- Juncker, Jean – Claude, “The European Union – a source of stability in a time of crisis.” 14th Norbert Schmelzer lecture, organized annually by the Christen-Democratisch Appèl (CDA), 3 March 2016, The Hague, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-583_en.htm
- Mortera-Martinez, Camino, “The importance of a European foreign and security policy”, 23 March 2017, *The Economist*, <http://www.economist.com/news/special-report/21719190-european-countries-inside-and-outside-eu-more-ever-need-work-together>
- Peet, John, “Creaking at 60. The future of the European Union”, March 25th 2017, *The Economist*, <http://www.economist.com/news/special-report/21719188-it-marks-its-60th-birthday-european-union-poor-shape-it-needs-more>
- Piris, Jean-Claude, *The Future of Europe: Towards a Two-Speed EU?*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012.
- Reding, Viviane, “The end of Europe? No, the beginning of a stronger, more united Europe”, *Policy Seminar Helsinki*, 8 September 2011, Speech/11/566. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-566_en.htm
- Reding, Viviane, Vice-President of the European Commission, “Observations on the EU Charter of Fundamental Rights and the future of the European Union”, *XXV Congress of FIDE* (Fédération Internationale pour le Droit Européen), Tallinn, 31 May 2012, Speech/12/403. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-403_en.htm
- Reding, Viviane, Vice-President of the European Commission, “The time has come for a European Federation”, open letter sent to the European Council Summit, Brussel, 29 June 2012, EUCO 76/12.